

Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип, Правен факултет
Штип, Република Македонија

ЧЕТВРТА МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

ОПШТЕСТВЕНИТЕ ПРОМЕНИ ВО ГЛОБАЛНИОТ СВЕТ

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

Штип, 2017

Печати / Print 2-ри Август-Штип / 2- ri Avgust- Shtip
Уредник: Елена Максимова

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски",
Скопје

3(082)

МЕЃУНАРОДНА научна конференција Општествените промени во
глобалниот свет (4 ; Штип)

Општествените промени во глобалниот свет : зборник на трудови
/ Четврта меѓународна научна конференција = Social change in the
global world : proceedings / 4 th international scientific conference =
Социальные изменения в глобальном мире : сборник материалов /
Четвертый международная научная конференция. - Штип :
Универзитет Гоце Делчев = Shtip = Goce Delcev University = Штип =
Универзитет Гоце Делчева, 2017. - [1210] стр. : табели ; 25 см

Трудови на мак., англ. и рус. јазик. - Фусноти кон текстот. -
Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-423-9

а) Општествени науки - Зборници
COBISS.MK-ID [103854858](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:mk:COBISS:103854858)

Goce Delcev University in Shtip, Faculty of Law
Shtip, Republic of Macedonia

FOURTH INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

PROCEEDINGS

Shtip, 2017

Университет им. Гоце Делчева, Юридический факультет
Штип, Республика Македония

ЧЕТВЕРТЫЙ МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ

**СОЦИАЛЬНЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В
ГЛОБАЛЬНОМ МИРЕ**

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

Штип, 2017

Организациски комитет / Organizational Committee/ Организационный комитет конференции

Jovan Ananiev PhD, Faculty of Law, University “Goce Delcev”- Shtip, Macedonia, jovan.ananiev@ugd.edu.mk
Kristina Misheva PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristina.miseva@ugd.edu.mk
Marija Ampovska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, marija.radevska@ugd.edu.mk
Elena Maksimova, LL.M, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, elena.ivanova@ugd.edu.mk

Програмски комитет / Program Committee / Программный комитет конференции

Adoyi Onoja PhD, Nassarawa State University, Keffi, Nigeria, onojaa@yahoo.com
Afet Mamuti PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, afet.mamuti@unite.edu.mk
Agim Nuhiu PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, agim.nuhiu@unite.edu.mk
Agor Sarkisyan PhD, University of Svishtov, Bulgaria, agop@uni-svishtov.bg
Alenka Verbole PhD, currently- OSCE Mission in Tirana, University of Ljubljana, Slovenia, alenka.verbole@osce.org
Altin Shegani PhD, Faculty of Law, University of Tirana, Albania, altin_shegani@yahoo.com
Ana Nikodinovska Krstevska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, ana.nikodinovska@ugd.edu.mk
Anastasia Bermúdez Torres PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liege, Belgium, abermudez@ulg.ac.be
Andon Majhoshev PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, andon.majhosev@ugd.edu.mk
Bekim Beliqi PhD, University of Prishtina, Department of Political Science, Kosovo, bekim.baliqi@gmail.com
Belul Beqaj PhD, University of Business and Technology, Department of Political Science, Prishtina, Kosovo, belul.beqaj@gmail.com
Borka Tushevska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, borka.tusevska@ugd.edu.mk
Elena Ivanovna Nosreva PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, elena@nosyreva.vrn.ru
Gabriela Belova PhD, Faculty of Law, University “Neofit Rilski”, Blagoevgrad, Bulgaria, gbelova@hotmail.com
Gemma Andreone PhD, Institute for International Legal Studies of the Italian National Research Council (ISGI - CNR), Italy, gemma.andreone@gmail.com

Haluk Aydin PhD, Faculty of Arts and Sciences, Balikesir University, Balikesi, Turkey, aydinhaluk@hotmail.com

Igor Kambovski PhD, Faculty of Law, Goce Delchev University in Shtip, Macedonia, igor.kambovski@ugd.edu.mk

Ivana Bajakić PhD, Department of Economic Sciences, Faculty of Law, Zagreb, Croatia, ivana.bajakic@pravo.hr

Kristina Misheva PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristina.miseva@ugd.edu.mk

Kristine Whitnable PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, kristine.whitnable@ugd.edu.mk

Jadranka Denkova PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, jadranka.denkova@ugd.edu.mk

James C. Helfrich PhD, Global Scholars, Liberty University, Colorado, USA, jchelfrich@aol.com

Jovan Ananiev PhD, Faculty of Law, University “Goce Delcev”- Shtip, Macedonia, jovan.ananiev@ugd.edu.mk

Jusuf Zejneli PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia, jusuf.zejneli@unite.edu.mk

Maciej Czerwinski PhD, Institute of Slavic Philology, Jagiellonian University, Krakow, Poland, maciej.czerwinski@uj.edu.pl

Marieta Olaru PhD, Doctoral School in Business Administration, Research Center for Business Administration, Department of Business, Consumer Sciences and Quality Management, The Bucharest University of Economic Studies, Romania, olaru.marieta@gmail.com

Marija Ignjatovic PhD, Faculty of Law, University of Nis, Serbia, marija@prafak.prafak.ni.ac.rs

Marina Valentinovna Sencova (Karaseva) PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, smv@law.vsu.ru

Mato Brautović PhD, University of Dubrovnik, Croatia, mbraut@unidu.hr

Migena Leskoviku PhD, Law Faculty, European University of Tirana, Albania, migena.leskoviku@gmail.com

Natalia Vladimirovna Butusova PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, butusova@law.vsu.ru

Naser Ademi PhD, Faculty of Law, State University of Tetovo, Macedonia , dr.naserademi@gmail.com

Nives Mazur Kumrić PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liège, Belgium, nives.mazurkumric@ulg.ac.be

Olga Kosevaliska PhD, University “Goce Delcev”- Shtip, Faculty of Law, Macedonia, olga.kosevaliska@ugd.edu.mk

Patrick Wautelet PhD, Faculty of Law, Political Science and Criminology, University of Liege, Belgium, patrick.wautelet@ulg.ac.be

Recai Aydin PhD, Associate Professor, Vice Rector of International University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina, raydin77027@yahoo.com

Ruzica Simic Banovic, PhD in Economics, Senior Assistant - Lecturer, Faculty of Law, University of Zagreb, Croatia, ruzica.simic@pravo.hr

Senada Sabic Selo PhD, Institute for International Relations, Zagreb, Croatia, senada@irmo.hr

Silviu G. Totelecan PhD, Cluj-Napoca Branch of Romanian Academy, Socio-Human Research Department of "G. Baritiu" History Institute, Romania, silviu.totelecan@g.ail.com

Slavejko Sasajkovski PhD, Institute for Sociological, Political and Legal Research, University "St. Cyril and Methodius", Skopje, Macedonia, bilbilef@isppi.ukim.edu.mk

Strahinja Miljkovića PhD, Faculty of Law, Mitrovica, strahinja.miljkovic@pr.ac.rs

Strashko Stojanovski PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, strasko.stojanovski@ugd.edu.mk

Suzana Dzamtoska Zdravkovska PhD, Faculty of Law, Goce Delcev University in Shtip, Macedonia, suzana.dzamtoska@ugd.edu.mk

Tamara Perisin, MJur (Oxon) PhD, Department of European Public Law - Jean Monnet, University of Zagreb - Faculty of Law, Croatia, tamara.perisin@pravo.hr

Tatjana Petrovna Suspiciņa PhD, Moscow Law Academy, Moscow, Russia

Tunjica Petrašević PhD, Faculty of Law, University of Osijek, Croatia, tpetrase@pravos.hr

Yuriy Nikolaevich Starilov PhD, Faculty of Law, Voronezh State University, Russia, juristar@vmail.ru

Wouter Van Dooren PhD, Public Administration and Management, University of Antwerp, Belgium, wouter.vandooren@uantwerpen.be

Zoran Tomic PhD, University of Mostar, Bosnia and Herzegovina, zoran.tomic@sve-mo.ba

Содржина

LAW	9
Александра Ангеловска	
РОДОСКВЕРНАВЕЊЕТО КАКО ОБЛИК НА СЕКСУАЛНО НАСИЛСТВО ВРЗ ДЕЦА – ОПШТЕСТВЕНА И КАЗНЕНО-ПРАВНА РЕАКЦИЈА	11
Борка Тушевска	
ОДГОВОРНОСТА НА СТЕЧАЈНИОТ УПРАВНИК СПОРЕД МАКЕДОНСКОТО ПРАВО	27
Војо Беловски, Андон Мајхошев	
ЕВРОПСКОТО ТРУДОВО ПРАВО И ГЛОБАЛИЗАЦИЈА	47
Василка Салевска-Трајкова	
СОЗДАВАЊЕТО НА ЕВРОПСКОТО УСТАВНО ПРАВО НИЗ ПРОЦЕСОТ НА ЕВРОПСКА ИНТЕГРАЦИЈА	75
Весна Стефановска, Богданчо Гогов	
СОЦИЈАЛНО ИСКЛУЧУВАЊЕ: ПРЕД И ПО КРИМИНАЛОТ	101
Vesna Stojanovic, Strahinja Miljkovic	
CHANGES IN SOCIAL INSURANCE WITHIN DISABILITY INSURANCE ON INTERNATIONAL PLAN AND SOCIAL LAW OF THE REPUBLIC OF SERBIA	119
Višnja Lachner	
LEGAL – HISTORICAL ASPECTS OF CRIMINAL REGULATION OF ACTIVE BRIBERY AND CORRUPTION IN STATUTORY LAW OF THE MEDIEVAL DALMATIAN MUNICIPALITIES	135
Дарко Јанкуловски	
КОДЕКС ЗА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ЕТИКА НА АДВОКАТИТЕ, АДВОКАТСКИТЕ СТРУЧНИ СОРАБОТНИЦИ И АДВОКАТСКИТЕ ПРИПРАВНИЦИ НА АДВОКАТСКАТА КОМОРА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	149
Диана Бошковска, Наташа Данилоска,Билјана Ангелова,Татјана Петковска Мирчевска	
ВЛИЈАНИЕТО НА ФИНАНСИСКАТА КРИЗА ОД 2008 ГОДИНА ВРЗ ПРОМЕТОТ НА МАКЕДОНСКАТА БЕРЗА ЗА ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ ..	163
Димитар Апасиев, Елена Максимова	
СУДЕЊЕТО НА ВЕШТЕРКИТЕ ВО РИМСКОТО И ВО СРЕДНОВЕКОВНОТО ПРАВО	177
Dubravka Akšamović, Lidija Šimunović	
CROSS-BORDER INSOLVENCY PROCEEDINGS: MAIN AND SECONDARY INSOLVENCY PROCEEDINGS UNDER THE NEW EU INSOLVENCY REGULATION	195

Zaneta Poposka	
SEGREGATION OF ROMA IN SCHOOLS FOR PERSONS WITH DISABILITIES – CASE LAW OF THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS	213
Жарко Димитриевич	
КЛАУЗУЛА О ПХБ КАК ОБЯЗАТЕЛЕН ЕЛЕМЕНТ ДОГОВОРА НА ПРОВЕДЕНИЕ РЕМОНТНИ РАБОТИ НА ОБЈЕКТАХ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ – ПОДСТАНИЦА И ИХ БЛОКА ПИТАНИЈА	227
Zeynep Ece Unsal, Ivica Simonovski	
“OPEN DOOR” VS “BACK DOOR” POLICY: LESSONS FOR TURKEY IN THE SCOPE OF TERRORISM, MIGRATION AND BORDER SECURITY	241
Ivica Josifovic	
EUROPEAN UNION’S CROSS-BORDER COOPERATION IN EXCHANGING AND PROCESSING DIGITAL EVIDENCE	261
Игор Камбовски	
РАЗВОЈ НА ЕЛЕКТРОНСКАТА ТРГОВИЈА	277
Ice Ilijevski, Zlate Dimovski, Kire Babanoski, Aleksandar Georgiev	
SMUGGLING OF MIGRANTS DURING REFUGEE CRISES	291
Jelena Kasap	
HISTORICAL- LEGAL BASIS OF REGULATION OF THE LIABILITY FOR DAMAGE CAUSED BY ANIMALS	303
Јован Андоновски, Љубиша Стефаноски	
ПРАВО НА ПОСВОЕНИТЕ ДЕЦА ДА ГО ЗНААТ СВОЕТО БИОЛОШКО ПОТЕКЛО И ИДЕНТИТЕТОТ НА СВОИТЕ РОДИТЕЛИ	325
Katerina Klimoska	
EUROPEAN DIGITAL SINGLE MARKET AN OPEN DOOR FOR THE FOURTH INDUSTRIAL REVOLUTION	339
Кристина Мишева, Самир Латиф	
ПРАВА, ОБВРСКИ И ОДГОВОРНОСТИ НА ЧЛЕНОВИТЕ НА ОРГАНОТ НА УПРАВУВАЊЕ ВО ЈАВНИТЕ ЗДРАВСТВЕНИ УСТАНОВИ	351
Лазар Нанев, Олга Кошевалиска, Елена Максимовска	
ПРИТВОР ВО ПОСТАПКАТА СПРЕМА ДЕЦА	367
Ленче Коцевска, Јован Ананиев	
ИНСТИТУЦИОНАЛНАТА ИНФРАСТРУКТУРА НА МЕХАНИЗМИТЕ ЗА ЗАШТИТА ОД ДИСКРИМИНАЦИЈА ВО ЈУГО- ИСТОЧНА ЕВРОПА: СТАНДАРДИ И ПЕРСПЕКТИВИ	383
Ljupcho Petkukjeski, Marko Andonov, Zoran Mihajloski, Kristina Misheva	
EMPLOYEES’ PARTICIPATION IN THE MANAGEMENT AND DECISION MAKING IN PUBLIC ENTERPRISES AND INSTITUTIONS – THE CASE OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA	401
Maja Nastić	
THE EUROPEAN COURT FOR HUMAN RIGHTS AND NATIONAL CONSTITUTIONAL COURTS-THE RELATIONSHIP OF CONFLICT OR RELATIONSHIP OF COOPERATION	421

Мария Липчанская Александровна, Куликова Светлана Анатольевна СВОБОДА СЛОВА КАК ФОРМА ВЫРАЖЕНИЯ КОНСТИТУЦИОННОГО КОНСТРУКТИВНОГО ПРОТЕСТА	435
Марија Амповска СИСТЕМ НА ДОБРОВОЛНО ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА: ПРЕДНОСТИ И СЛАБОСТИ	459
Marko Dimitrijević THE INFLUENCE OF THE NEW MODEL OF ECONOMIC GOVERNANCE ON SHAPING EUROPEAN MONETARY LAW	473
Методија Ангелески, Самир Салиевски ЗАСТАПЕНОСТ НА КРИМИНАЛИСТИКАТА НА ПРАВНИТЕ ФАКУЛТЕТИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	489
Милена Апостоловска-Степаноска ЕВРОПСКОТО ДРЖАВЈАНСТВО И СУДОТ НА ПРАВДАТА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА	505
Mirjana Sredojević CRIMINAL LAW SESSION DOMESTIC VIOLENCE AND THE MEDIA	519
Natalia Butusova КОНСТРУКТИВНОЕ ПОЛИТИЧЕСКОЕ УЧАСТИЕ ГРАЖДАН КАК ГАРАНТИЯ ИХ КОНСТИТУЦИОННЫХ ПРАВ	537
Neli Georgieva Radeva TRANSPOSITION OF BYZANTINE LAW IN SLAVIC LEGISLATION	561
Nerma Čolaković-Prguda INSTITUTIONS OF GLOBAL ECONOMY AND ECONOMIC CRISIS OF 2008	573
Новак Крстић ДОГОВОРТ ЗА НАСЛЕДУВАЊЕ ВО ИДНИТЕ ГРАЃАНСКИ КОДИФИКАЦИИ НА СРБИЈА И МАКЕДОНИЈА – ПОГЛЕД НА РАБОТНИТЕ ТЕКСТОВИ НА ГРАЃАНСКИТЕ ЗАКОНИЦИ	585
Nora Osmani THE RIGHT TO BE FORGOTTEN IN THE DIGITAL AGE	605
Олга Кошевалиска, Лидија Давкова ПЕРЕЊЕ ПАРИ И ДРУГИ ПРИНОСИ ОД КАЗНИВО ДЕЛО ВО МАКЕДОНСКОТО КАЗНЕНО ЗАКОНОДАВСТВО	619
Ольга Рогачева НАДЛЕЖАЩЕЕ ПУБЛИЧНОЕ УПРАВЛЕНИЕ – НЕОБХОДИМАЯ И ВАЖНАЯ ЗАДАЧА РАЗВИТИЯ АДМИНИСТРАТИВНОГО ПРОЦЕДУРНОГО ПРАВА В РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ	637
Петар Поп-Арсов ЗНАЧЕЊЕТО НА КОНВЕНЦИЈАТА ЗА КОМПЈУТЕРСКИ КРИМИНАЛ НА СОВЕТОТ НА ЕВРОПА ВО ПРЕВЕНЦИЈАТА И ЗАШТИТАТА ОД	

ДЕВИЈАНТНИ ПОЈАВИ НА ИНТЕРНЕТОТ КАКО ПЛАТФОРМА ПРЕКУ КОЈА СЕ ОДВИВАА ГЛОБАЛНИ ОПШТЕСТВЕНИ ПРОМЕНИ	657
Ристо Илиоски, Марија Амповска	
ОСОБИНИ И ДЕЈСТВО НА СТЕКНУВАЊЕТО БЕЗ ОСНОВА.....	675
Sasa Knezevic, Ivan Ilic, Darko Dimovski	
FORCED STERILIZATION – A CRITICAL REVIEW OF THE ECtHR PRACTICE.....	691
Suzana Dimić	
SERBIAN PERSONAL INCOME TAX IN ENVIRONMENT OF GLOBALIZATION CHANGES.....	709
Suzana Nashkova	
METHODS OF DETERMINATION AND PAYMENT OF THE COMPENSATION FOR KNOW-HOW AGREEMENTS: IMPLEMENTED SOLUTIONS FROM THE ASPECT OF THE MACEDONIAN LEGISLATION.....	721
Татјана Сафронова	
ИНСТИТУТ ВЛАДЕНИЯ В ЗАКОНОДАТЕЛСТВОЕ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РЕФОРМИРОВАНИЯ.....	739
Tina Miletić	
CRIMINAL PROCEDURAL PRINCIPLES IN ROMAN LAW AND AUTONOMOUS COMMUNITIES IN MEDIEVAL DALMATIA	757
Helga Špadina	
EMPLOYMENT AND LABOUR RIGHTS FOR PERSONS UNDER INTERNATIONAL PROTECTION IN REPUBLIC OF CROATIA.....	773
Hristina Runceva Tasev	
THE THREAT OF CONTEMPORARY EUROPE: POPULISM AND EUROSCEPTICISM	785
Xhemail Limani	
МОБИНГ ПСИХИЧКО НАСИЛСТВО НА РАБОТНОТО МЕСТО	805
POLITICS.....	819
Alexandra Glukhova	
СОВРЕМЕННЫЙ ПОПУЛИЗМ КАК ВЫЗОВ ЛИБЕРАЛЬНОЙ ДЕМОКРАТИИ	821
Билјана Цветановска Гугоска, Марија Караева, Весна Гоцева	
ГЛОБАЛИЗАЦИЈА VS. РЕГИОНАЛИЗАЦИЈА; ВАЖНОСТА ОД ЕФИКАСНИ СТРАТЕГИИ И ПОЛИТИКИ ЗА РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ ВО КОНТЕКСТ НА ГЛОБАЛИЗИРАНИОТ ЕКОНОМСКИ СИСТЕМ СО ПОСЕБЕН ОСВРТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	839
Victoria Chernikova	
POLITICAL SYMBOLS AND REGIONAL IDENTITY IN RUSSIA	857

Дејан Маролов, Страшко Стојановски ОХРИДСКИОТ РАМКОВЕН ДОГОВОР НАСПРОТИ ТИРАНА ПЛАТФОРМА	865
Iskren Ivanov GEOPOLITICS OF RUSSIAN ORTHODOXY AS AN INSTRUMENT IN THE HYBRID WAR ON THE BALKANS	887
Јован Ананиев КОНЦЕПЦИСКИ АСПЕКТИ НА МЕТОДОЛОГИЈАТА ЗА ОЦЕНУВАЊЕ НА ПРОГРАМСКИТЕ ДОКУМЕНТИ ЗА ПОЛИТИКИТЕ ЗА РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ	899
Никола Амбарков ВАЖНОСТА НА ВЕТОТО КАКО КОЧНИЦА НА ВОЛЈАТА НА ЗАКОНОДАВЕЦОТ И ЕФЕКТИВНИ СРЕТСТВО ЗА ЗАШТИТА НА ВИТАЛНИТЕ НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕСИ НА КОЛЕКТИВНИТЕ ИДЕНТИТЕТИ ВО ЗЕМЈИТЕ НА КОНСОЦИЈАЛНА ДЕМОКРАТИЈА	917
Николай Баранов ВЛИЯНИЕ СЕКЬЮРИТИЗАЦИИ НА ПОЛИТИКУ СОВРЕМЕННОГО ГОСУДАРСТВА: ИНФОРМАЦИОННЫЙ АСПЕКТ	933
Ольга Попова ЭЛЕКТРОННАЯ СИСТЕМА ГОЛОСОВАНИЯ: ПРАКТИКИ, ПОЛИТИЧЕСКИЕ ЭФФЕКТЫ И РИСКИ	949
Olga Sidenko META-GOVERNANCE: PROBLEMS AND PROSPECTS	967
Роман Савенков ОБЩЕЕ И ОСОБЕННОЕ В КОНЦЕПТУАЛЬНЫХ ПОДХОДАХ К АНАЛИЗУ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ОППОЗИЦИИ В РОССИЙСКОЙ И ЗАРУБЕЖНОЙ ПОЛИТИЧЕСКОЙ НАУКЕ	983
Sulejman Muca INFLUENCE OF POLITICAL PARTIES IN THE PROCESS OF DEMOCRATIZATION	1005
SOCIETY	1017
Анита Димитријовска-Јанкуловска ЗАПАДНОТО ОПШТЕСТВО-ГОРДОСТ ИЛИ ПРЕДРАСУДА?	1019
Васко Шутаров ЖИВЕЕЈЌИ НА РАБОТ ПОМЕЃУ КУЛТУРИТЕ И ПОВЕЌЕСЛОЈНИТЕ ОПШТЕСТВА	1029
Dobrinka Chankova LAW AND CUSTOM AS SOCIAL REGULATORS: HISTORICAL ASPECTS AND MODERN DIMENSIONS	1045

Драган Стефановски ПРОЦЕСОТ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА, ПОСТСОЦИЈАЛИСТИЧКИОТ ГРАД И РЕЗИДЕНЦИЈАЛНАТА СЕГРЕГАЦИЈА	1055
Драгана Лазаревска АНАЛИЗА НА СИСТЕМОТ НА ЗАШТИТА НА СЕМЕЈСТВОТО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	1073
Ирена Авировиќ ДАЛИ ПРЕДБРАЧНИТЕ ЗАЕДНИЦИ ГО ПОДОБРУВААТ БРАКОТ? ПОГЛЕД КОН СЕМЕЈНАТА ДИНАМИКА ВО МАКЕДОНИЈА	1099
Јадранка Денкова, Панде Лазаревски, Бранка Денкова МЕМОРИРАЊЕТО НА ЗНАЕЊЕТО ВО ЈАВНИОТ СЕКТОР ОСНОВА ЗА ЕФЕКТИВНОСТА НА ОРГАНИЗАЦИИТЕ (СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ ВО РМ)	1115
Македонка Радуловиќ НОВИТЕ СЕМЕЈНИ ВРЕДНОСТИ	1129
Милица Денковска ФАКТОРИТЕ КОИ ВЛИЈААТ ВРЗ ПЕРЦЕПЦИЈАТА НА ТУЃОСТА ВО ПАТОПИСНАТА КНИЖЕВНОСТ	1147
Slavko Sasajkovski, Ljubica Micanovska KEYNESIANISM vs. NEOLIBERALISM – SEVERAL POLITICAL – ECONOMIC REFLECTIONS	1157
Трајче Стојанов НОВИОТ АТЕИЗАМ КАКО НЕОЛИБЕРАЛНО ИМПЕРИЈАЛИСТИЧКО ОРУДИЕ	1171
MEDIA AND COMUNICATION	1183
Андон Мајхошев, Сузана Цамтовска-Здравковска САМОРЕГУЛАЦИЈА НА МЕДИУМИТЕ-КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА	1185
Daria Shcheglova СОЦИАЛНО-ЕТИЧЕСКИЙ МАРКЕТИНГ: ЛЕГИТИМАЦИЈА ЛОКАЛНЫХ ВЛАСТЕЙ В ЭПОХУ ПОСТ-ПРАВДЫ	1199
Драгана Кузмановска, Снежана Кирова, Бильана Иванова ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ЕЛЕКТРОНСКИТЕ МЕДИУМИ ВО НАСТАВАТА ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ	1213
Marija Drakulovska Cukalevska, Anica Dragovic THE ROLE OF GLOBALIZATION AND MEDIA IN MODERN SOCIETY	1223
Наташа Данилоска, Снежана Костадиноска-Милошеска, Диана Бошковска НОВА СТРАТЕШКА ПЕРСПЕКТИВА НА ПРЕТПРИСТАПНАТА ПОМОШ НА ЕУ-ИПА 2	1235
Nikola Vangelov CULTURAL ARCHETYPES IN FACEBOOK COMMUNICATION	1253

Plamen Atanasov

**ONLINE VS. TRADITIONAL MEDIA IN THE COMMUNICATION OF YOUNG
EDUCATED PEOPLE**..... 1267

Страшко Стојановски, Јадранка Денкова

**МЕДИУМИТЕ И МЕДИУМСКОТО ИНФОРМИРАЊЕ ВО РЕПУБЛИКА
МАКЕДОНИЈА: ФАКТОРИ НА ВЛИЈАНИЕ НА ПОЛИТИЧКАТА
МОБИЛИЗАЦИЈА ВРЗ СИСТЕМОТ НА ЈАВНОТО МЕДИУМСКО
ИНФОРМИРАЊЕ** 1281

LAW

СУДЕЊЕТО НА ВЕШТЕРКИТЕ ВО РИМСКОТО И ВО СРЕДНОВЕКОВНОТО ПРАВО

Димитар Апасиев

Доцент,

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Правен факултет

dimitar.apasiev@ugd.edu.mk

Елена Максимова

Асистент-докторант,

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Правен факултет

elena.ivanova@ugd.edu.mk

Апстракт

Во Антиката, паранормалните и езотерични вештини за предвидување на иднината (*ars mathematica*) и магиите (*artes magicae*) беа кривично гонети и казнувани, како намерно предизвикани т.н. ѓаволски интервенции на „лошите [демонски] сили“, со цел да се напакоти на некого. Во текот на Средниот век, пак, за разлика од Западна Европа каде што доминираше суровоста на католичката инквизиција, измачувањето и спалувањето на црковните клади за вештерство (*maleficium*), во Источното Ромејско Царство, односно во Византија, прогонувањето на маѓесниците и врачевите беше со малку поумерен интензитет – главно поради доминацијата на православието, а подоцна и поради падот на тој дел од Империјата под исламска, т.е. турско-османлиска власт. Но, општо земено, низ целиот христијански Среден век кривичното право е опскурно, преполно со измислени религиозни кривични дела – меѓу кои вештерството стои на прво место – а жената, како најчест извршител, е во правно подредена положба на таткото, братот или мажот и е сметана за суштество од понизок ранг, поради наводната лесно расиплива природа. Овој коавторски труд, барем во македонски прилики, прави пионерски обид за расветлување на судењата на вештерките и маѓесниците во Старовековното римско и во Средновековното евро-континентално и англо-саксонско право, притоа давајќи и мошне интересни изворни записи од конкретни

судски случаи кои се, повеќе или помалку, познати низ светската процесно-правна историја.

Клучни зборови: *вештерки, магии, трујачи, Сикариска квесција, инквизиција.*

THE PROSECUTION OF WITCHES IN ROMAN AND MEDIEVAL LAW

Abstract

In Ancient times, paranormal and esoteric skills to predict the future (ars Maths) and magic (Artes magicae) were prosecuted and punished, as intentionally caused etc. diabolical interventions "bad [demonic] forces" in order to hurt someone. During the Middle Ages, however, unlike the Western Europe domination of the brutality of the Catholic Inquisition, torture and burning of church pyres for witchcraft (maleficium), in the Eastern Romaeian Kingdom, Byzantium, the persecution of wizards had rather moderate intensity - mainly because of the dominance of Orthodoxy, and later because of the collapse of that part of the Empire under Islamic, i.e. Turkish Ottoman rule. But, in general, through the Christian Middle Ages, criminal law is obscure, fulfilled with invented religious offenses – between which witchcraft stands in the first place - and the woman, as the most common perpetrator, is in a legal disadvantaged position towards the father, brother or husband and It is considered inferior, because of alleged perishable nature. This co-author work, at least in Macedonian circumstances, is doing pioneering attempt to shed light on the trials of witches and wizards in Starovekovniya Roman and Medieval Euro-continental and Anglo-Saxon law, while giving very interesting original records of specific court cases, more or less, known throughout the world procedural and legal history.

Keywords: *witches, spells, poisoners, quaestio Sikaris, inquisition.*

I. Судењето на вештерките во Римското право

Постојаниот римски кривичен суд за убиства, труења и магии односно т.н. **Сикариска квесција** (Quaestio perpetua inter sicariis et veneficis или скратено Quaestio sicariis), за прв пат била воспоставена во времето на диктаторот Сула – со познатиот Корнелиев закон за убијци и трујачи (Lex Cornelia de sicariis et veneficis / 81 год. пр.н.е.), којшто важел и во Јустинијановата епоха. Пред овој

поротен суд се одвивале и судењата на убијците (sicarii) и на трујачите (venefici) за кои била предвидена смртна казна (roena capitalis) и заплена на имотот, а за успешните обвинители кај овие тешки кривични дела насочени против личноста, т.е. животот на луѓето, како врвно добро, биле предвидени и награди. Овој доцнорепубликански кривичен закон е првиот којшто воспоставува систематизирани правила за убиствата, во денешна смисла на зборот;¹ а видот на казната, во републиканскиот период, главно зависела од тежината на делото, додека подоцна – во периодот на Империјата – таа е поврзувана со статусот на сторителот, кој се одразувал дури и при начинот на изведување на смртната казна.

а) Под категоријата **магија** (magia т.е. artes magicae), во Римското кривично право, биле подведувани паранормалните, волшебнички и езотерични вештини за предвидување на иднината (ars mathematica), како и сите намерно предизвикани т.н. ѓаволски интервенции на лошите сили, со цел да се напакости на некого.² Такви биле: изговарањето тајни формули или „речитирањето проклетства“ (occentare), насочени кон одредена личност; полноќните жртвувања и ритуали со цел предизвикување натприродни моќи и способности; производството и употребата на магиски течности и волшебни напивки итн. – а предвидената казна за меѓесникот и за нарачателот била смрт (roena mortis); додека при поседување забранети маѓеснички книги казната била релегација

¹ Покрај одредби за овие деликти против животот, Корнелиевиот закон паралелно содржел и правила за одредени деликти против телото, како што е *кастрацијата* (castratio). Така, било забрането претворањето на машките деца во евнуси, а обрежувањето им било дозволено само на Евреите, додека во спротивно тоа било третирано како „кастрирање“ [cf. D. 48, 8, 4, 2; D. 48, 8, 11 пр.; D. 48, 8, 7; D. 48, 8, 15; D. 48, 12; & C. 4, 42 и др.]. *Напомена: во правната романистика е стандардизиран вообичаениот начин на цитирање на Јустинијановите Дигести – постапка која стручно е позната како *инскрипција*. Така, на пример, употребената кратенка D. 48, 8, 4, 2 означува: Digesta, книга 48, титулус 8, фрагмент 4, параграф 2 [кој, често, е означен и со симболот §].

² Санкционирањето на паранормалните појави било својствено и за другите антички народи. На пример, во чл. 2 од *Хамурабиевиот законик* се вели: „Ако некој човек обвини некого за вражбини, а тоа не може да го докаже – обвинетиот нека оди и нека скокне во реката: ако реката го земе, обвинителот ќе ја земе неговата куќа; ако, пак, реката покаже дека е невин и тој плива, оној кој лажно го обвинил за вражбини да се убие, а обвинетиот кој скокнал во реката и испливал, нека ја земе куќата на обвинителот“. Кај Евреите, пак, во *Втората книга Мојсеева* е предвидено следново: „Не дозволувај меѓу вас да живее вражалка и гатачката немој да ја оставиш жива, оти е проклетата“! (*Исход*, XXII, 18). Понатаму, во чл. 170 од *Хетитскиот законик* врачарењата се санкционирани на следиов начин: „Ако некој слободен човек убие змија и притоа изговори нечие име, па така го проколне – дава една мина сребро заради сторените магии и вражбини. А ако маѓесникот е роб – нека умре“!

(relegatio), односно протерување од Рим, пропратено со јавно палење на запленилите контроверзни списи.³

Правењето магии против плодноста на соседското земјиште, односно маѓепсувањето на жетвата, бербата, берикетот и сезонскиот принос на плодовите, т.е. **проколнувањето на туѓиот род** (excantare fruges) било санкционирано уште од древнина, односно со првиот пишан римски закон – Законот на 12 таблици (Lex XII tabularum / 450 год. пр.н.е.).⁴ Скоро пет века подоцна, во времето на императорот Тибериј,⁵ е донесена и една сенатска одлука со која се наредува од Италија да се прогонат „врачевите, магите и астролозите (mathematici)“ – по што еден од нив, Л. Питуаниј, на старински начин бил струполен од Тарпејската карпа⁶ и погубен; а, пак, надвор од Есквилинската градска порта, со трубење труби, тогашните конзули го убиле и свездочатецот П. Марциј [cf. Tac., Annales, II, 32].⁷

Во контекст на ова, во I век, кога војсководачот Германик⁸ бил отруен во Антиохија, меѓу народот веднаш почнал да кружи глас дека, згора на сè, врз него е фрлена и некаква **црна магија**, бидејќи „на земјата и по сидовите се изнаоѓале остатоци од човечки трупови – нокти и влакна од коса; биле правени баења, фрлани уроци и лоши клетви; името на Германик било издлабено на оловни плочки кои биле пронајдени во неколку гробови; полуизгорени човечки остатоци натопени во сукрвица и други магии со кои, како што се верувало,

³ Adolf Berger, *Encyclopaedic Dictionary of Roman Law*, Philadelphia, The American Philosophical Society, 1953, 458, 570, 578 и 606. Види и С. 9, 18 – *De maleficiis et mathematicis et ceteris similibus*.

⁴ *Lex XII tab.*, VIII, 7: „Кoj ќе ги маѓепса плодовите... или туѓиот род го проколне...“ (Si fruges excantassit ... Neve alienam segetem pellexeris).

⁵ Тибериј (Tiberius / 42 год. пр.н.е. – 37 год. н.е.) бил вториот римски император кој, всушност, бил посвоен од страна на неговиот очув – Октавијан Август.

⁶ Прочуената и озлогласена Тарпејска карпа (*Rupes Tarpeia* или *Saxum Tarpeium*), уште наречена и „Стената на смртта“, а која постои и ден-денес во Рим, била надвисната над една длабока бездна и, всушност, претставува провалија, односно висока стрмина на јужниот дел на култниот рид Капитол, од која се гледа главниот римски Форум и од која биле фрлани осудените на смрт во Стариот Рим.

⁷ Најчесто, во изворите, на астролозите им се придодава епитетот „халдејски“, наречени така според областа Халдеја (*Haldea*), во југозападниот дел на Вавилонија – чиј жители, уште од древни времиња, беа познати како вешти астролози, гатачи и познавачи на старовавилонскиот соларен култ, комбиниран со сложена космологија, симболизам, мистицизам, зодијак [хороскоп] и нумерологија. Види и: Корнелиј Такит, *Анали*, Скопје, Три, 2005, 104.

⁸ Германик (Germanicus / 15 год. пр.н.е. – 19 год. н.е.) потекнува од Јулио-Клаудијевската династија, а е внук на вториот принцепс Тибериј, од неговиот син Друс, и татко на подоцнежниот трет император Калигула. Негова сопруга била прочуената Агрипина (*Vipsania Agrippina Major* / 14 год. пр.н.е. – 33 год. н.е.).

душите им се посветуваат на подземните божества и на мрачните сили...“ [cf. Tac., Ann., II, 69].⁹

Од историјата на римското процесно право нам ни се познати случаи кога граѓани биле правно обвинувани за правење магии. Така, на пример, познато ни е и едно неуспешно судење на поранешната сопруга на преторот Плауциј Силван кој, пак, побудалел и од непознати причини ја фрлил својата втора жена од пенцере, по што оваа починала на самото место. Наскоро по инцидентот, неговата прва жена Нуматина е обвинета дека божем со „магии и отрови му го поматила умот на бившиот сопруг“ – но таа, по распитот, за среќа била прогласена за невина. Кога неговиот сегашен тест Л. Априониј го довлекол убиецот на својата ќерка пред принцепсот Тибериј, тој се правел недоветен и одговарал како да му е поматен умот, а дека злоделото божем се случило додека тој бил во длабок сон и додека **месечарел**, воопшто несвесен за она што го прави; како и тоа дека можно е неговата мртва жена да се самоубила, а тој отпосле да дознал за тоа [cf. Tac., Ann., IV, 22]:

[По ова, императорот] Тибериј, без да се двоуми, се упатил лично во домот [на обвинетиот претор, за таму - од прва рака - да изврши увид и], ја разгледал спалната соба од чијшто прозорец била турната [кутрата жена], а во којашто [очигледно] се гледале траги од борба!? Ова го изнел пред Сенатот и биле именувани судии [поротници во Сикариската квесција. Се зборува дека тогаш влијателната] Ургуланија – бабата на [обвинетиот] Силван, му пратила [остар] нож на својот внук [давајќи му знак овој да си пресуди самиот]. Се верувало дека ова е сторено божем по наговор на принцепсот, [и тоа токму] поради пријателството на Ургуланија со [Тибериевата мајка] Августа. Бидејќи виновникот [еднаш претходно] напразно се обидел да се самоубие со меч, [сега] си ги пресекол вените [на рацете и така искрварел до смрт].¹⁰

б) Уште од самото востановување, во надлежност на споменатата Сикариска квесција биле и судењата за **т р у е њ а** (veneficium), каде што истрагата ја водел и при процесот најчесто претседавал преторот.¹¹ Имено, труењето на своите политички ривали и неистомисленици, како суптилен начин на нивна чистка и тивка елиминација, било многу распространето во високите кругови на Рим – а ова особено во времето на Империјата, кога интензивно се

⁹ Такит, op. cit., 129.

¹⁰ Такит, op. cit., 203.

¹¹ Басотова во белешките при преводот на Тацитовиот спис *Анали*, op. cit., 135 [ф. 90].

разгоруваат и дворските интриги. Дури имало и посебни т.н. трујачи (*venefici*) кои се грижеле само за производство и испитување на отровите, чиешто дејство претходно било тестирано најчесто врз животни, а поретко и врз робови.¹²

Од изворите знаеме дека, постхумно, се дознало оти смртта на Тиберијевиот син – **Друс** е предизвикана со труење, по пат на бавен и подмолен отров (*venenum malum*) кој, бидејќи продирал постепено, изгледало како да е случајна болест, а не намерна гибел.¹³ Имено, трујач на принцепсовиот син бил злобниот Сејан – началникот на преторијанските кохорти, кој отровот му го давал во неколку наврати, преку евнухот Лигд¹⁴ – бидејќи тој, со својата возраст и убавина, му бил омилен на господарот и бил меѓу неговите први служители. Ова се дознало дури по осум години од смртта на Друс, кога Сејановата прва жена – Апиката ја открила вистината за заверата, откако веќе починал и самиот трујач. Впрочем, за тоа како точно бил изведен злосторот било обелоденето на мачилиште, од страна на директните учесници – Еудем и Лигд [cf. Tac., *Ann.*, IV, 8, 10–11]:

Кога меѓу соучесниците во заговорот [конечно] било договорено местото и времето на труењето, тој [Сејан] дотаму дотерал во дрскоста што со тајно потскажување – обвинувајќи го Друс – го предупредил [принцепсот] Тибериј да ја одбие првата пијачка што ќе му биде понудена на гозбата [организирана] кај синот. Старецот [Тибериј] поверувал во оваа измама, па кога почнала веселбата, му ја предал на [сина си] Друс чашата [со отров] што ја беше примил [за здравица].

¹² На пример, за време на принцепсот Тибериј, најпозната била трујачката Мартина, која починува ненадејно во Брундиџиј, а „во пунцата на нејзината коса имало скриено отров – иако, на нејзиното тело, немало никакви знаци дека се самоубила“ [cf. Tac., *Ann.*, III, 7].

¹³ За разлика од споменатите „лоши отрови“, кои се користеле за криминално и подмолно труење и меѓусебно елиминирање, во медицината се употребуваа „добри отрови“ (*venenum bonum*), т.е. лекаства со кои се третираа најразлични заболувања и се придонесуваше за подобрување на здравјето и продолжување на животот на луѓето. Но, доколку се претераше со нивната терапевтска употреба или злоупотреба, во ваквите медицински *фатални случаи* со смртен исход, лекарот - ако беше од повисока класа - биваше осуден само на прогонство; а оној од пониската класа можеше дури и да биде погубен [cf. Mont., *De l'ésprit*, VI, 19, 14]. Monteskjje, *O duhu zakona – Tom II*, Beograd, ZID „Filip Višnjič“, 1989, 294–295.

¹⁴ Евнух (*eunuchus*) е грчки назив за скопен маж, лишен од својата машкост и потенција, на кој уште во детските денови му е отстранет скротумот, т.е. тестисните кеси. Под дејство на оваа полова операција, која предизвикува смалено лачење на тестостерон, телото покажува знаци на феминизација: слабо развиени рамења, висок раст, писклив глас, а во поодминати години и прекумерна тежина. Подоцна евнусите се познати како чувари на жените во турските хареми, бидејќи беа физички оневозможени да имаат сексуални односи со нив.

А бидејќи Друс не знаел ништо [за тоа што му се готви], машки ја испил пијачката [до дно] и со тоа го зголемил сомнежот, небаре самиот - од страв и срам - си ја посакал смртта што [божем] му ја сновел на татка си.¹⁵

Се верува дека во I век, исто така за време владеењето на Тибериј, и неговиот претходно споменат внук **Германик**, на свои 34 години, е отруен со бавен отров од страна на Писон – во градот Антиохија, тогашна Сирија.¹⁶ Впрочем, до ден денес не е сосем сигурно дали неговото тело, пред да биде голо запалено на Антиохискиот форум, каде што било одредено да се изврши погребниот обред, покажувало знаци на труење– бидејќи меѓу народот останале да кружат разни приказни, во зависност од тоа кој на која фракција и припаѓал.¹⁷ Факт е дека по телото имал модрици и пена на устата; а кога бил кремиран, наводно, срцето му останало негибнато – што било сигурен знак дека е отруен, оти се претпоставувало дека огнот не може да го уништи човечкото срце доколку во него има голема количина токсини!? Се прикажувало и дека врз него е фрлена некаква клетва или црна магија. Па така, откако телото му изнемоштело и кога му дошол крајот, Германик – во својот претсмртен говор – вака им се обратил на своите роднини и пријатели кои бдееле покрај него [cf. Tac., Ann., II, 68–75 etc.]:

Дури и да умирам, бидејќи толку ми било пишано [за земниов живот], сепак мојата горчина кон боговите ќе беше праведна, оти тие ме грабаат млад, предвреме [одделувајќи ме] од родителите, [од] децата и [од] татковината. Но, бидејќи сум [подло и] злосторнички отстранет од [страна на] Писон и [жена му] Планкина, ги оставам [сега] моите молби во срцата ваши – раскажете им на татко ми и на брат ми со какви горчини

¹⁵ Такит, op. cit., 193 [ф. 13], 195 и 196. А во некои древни списи на античките автори, кои истовремено биле и римски сенатори, постојат записи дека за време владеењето на вториот принцепс Тибериј, во Сенатот било прочитано писмо од владетелот на Хатите – Адгандестриј, во кое тој ја ветувал смртта на прочуениот германски водач и римски непријател Арминиј (лат. Arminius, герм. Hermann / ок. 18 год. пр.н.е. – 21 год.), кој бил лидер на племето Херуски и кој срамно ги поразил Римјаните предводени од Квинтилиј Вар во Битката кај Тевтобуршката шума (9 год.) – под услов да му се испрати *отров* за да го изврши убиството. На ова му било одговорено дека „римскиот народ не му се одмаздува на непријателот тајно и со измама, туку отворено и со оружје! Со оваа славна постапка тој се издначил со древните војсководители кои не допуштиле Пир да биде отруен и самите го известиле дека му се спрема такво нешто“ [cf. Tac., Ann., II, 88]. Види кај Такит, op. cit., 139.

¹⁶ *Antiochia ad Orontem* се наоѓала близу до денешниот град Антаќја (Јужна Турција).

¹⁷ Спротивно на ова Светониј пишува дека Германик починал по долготрајна болест.

растрган, со какви стапици опкружен и со каква најгадна смрт го скончав мојов многускрбен живот. [...] Преживеав толку војни, а загинав од женска итروشтина! Ќе имате можност да се жалите во Сенатот и да се повикувате на законите – оти првата должност на пријателите не е да го испратат со јалова жалост умрениот, туку да го следат она што тој го сакал и го порачал [во аманет]. Вие ќе ме одмаздите, ако поскоро сте ме поддржувале мене, а не мојата положба. Германик ќе го оплакуваат и оние кои не го познаваа...¹⁸

II. Судањето на вештерките во Византиското право

а) Во текот на Средниот век, за разлика од Западна Европа каде што доминира суровоста на католичката инквизиција и спалувањето на црковните клади за **вештерство** (*maleficium*), во подоцнежна Византија прогонувањето на маѓесниците се одвива со малку поумерен интензитет. Така, на пример, од изворите знаеме за една епизода која се случила во XII век, кога еден протестатор – во времето на царот Манојло I Комнен – бил оптужен дека, наводно, ковал завера против царот и дека за таа цел се послужил со извесни тајни учења коишто „човекот го прават невидлив“!? Понатаму, во Животописот на споменатиот цар, напишано од Никита, се вели дека извесен Арон бил затечен при листањето на една древна и озлогласена Соломонова демонска книга чие читање, наводно, „предизвикувало појава на легија демони и зли духови“.

А, пак, од единаесеттата глава на Теофилаковата Историја на царот Маврициј, дознаваме дека кога, во Константинопол, еден влијателен бискуп доживеал некоја миракула, т.е. чудно откровение – а подоцна, така најавеното чудо изостанало, наводно „поради магиските работи“ на некој зол човек – за ова, тој и неговиот син, биле осудени на смрт. Исто така, знаеме и дека основачот на Никејското царство, царот Теодор Ласкарис (вл. 1204–1222), својата болест ја припишувал на дејството на „некоја лоша магија“, а оние кои за тоа биле обвинети како виновници немале друг избор освен да земат в раце усвитено железо и притоа да не се изгорат!? [cf. Mont., *De l'ésprit*, II, 12, 5].¹⁹

б) Постојат и историски записи поврзани со контроверзниот т.н. **љубовен напиток** (*venenum amatorium*) кој им се давал на бремените жени за овие да „пометнат“, т.е. да доживеат навидум спонтан абортус и, на тој начин, да го изгубат несаканиот плод од недозволените сексуален однос. Но, доколку

¹⁸ Такит, *op. cit.*, 129–130.

¹⁹ Римјаните, во судските постапки, мошне ретко употребувале вакви ирационални доказни средства, кои повеќе се својствени за средновековните процеси. Види: Monteskje, *op. cit.* (Tom I), 212–213.

притоа се случеле некои несакани компликации, лекарот кој ќе бил откриен дека го направил лекот можел да биде осуден на депортација или на принудна работа во рудник; а доколку трудницата починела, тој дури можел да биде осуден и на најтешката смртна казна.²⁰

Исто така, во рамките на убиствата, било регулирано и **чедоморството**, односно самопометнувањето, т.е. намерното прекинување на бременоста од страна на жената – во случај кога таа „ќе примени сила врз нејзиниот абдомен за вештачки да предизвика пометнување“,²¹ а предвидената санкција за овој намерен деликт била протерување од местото на живеење.

III. Судањето на вештерките во средновековното Евро-континентално право

Во Средниот век, поточно во илјадагодишниот темен период од V до XV век, кога **жената** била во тотална потчинетост на мажот, лишена од рамноправост и права; кога општеството не ги признавало жените како самостојни граѓани, туку социјалниот статус го црпеле од оној на таткото или сопругот – тие [жените], најчесто, вршеле криминал поврзан со задоволување на нивните елементарни животни потреби. Доколку жената не била мажена или била без никакви приходи за егзистенција, се оддавала на криминални активности, со цел снабдување со средства за преживување, а земајќи предвид дека не им било дозволено да работат, тие свесно се подвргнувале на криминалот, како единствен начин за опстанок. Сепак, „недозволениот“ и „грешниот“ се создава од самите материјални услови во кои општествениот развој се наоѓа, во дадениот историски момент, а паралелно на тоа се оформува и идејата за она што би било недопустливо и казниво. Па така, во период кога од жената се очекувало да ја почитува религијата кон која е наклонета и да раѓа наследници чие подигање, исто така, е оставено на неа – немало многу простор за било какви маневрирања од предвиденото. Секое изместување од воспоставените обичајни стандарди се сметало за несфатливо и честопати смртно се казнувало. Жената општествено се позиционирала според нејзината физиологија, па се сплотувала со доделената улога од понизок ранг („вториот пол“), а таквите традиционални општествени улоги на жените врзани за домот, исклучиво се наметнати поради нејзиното тело и неговите заводливи функции. Дополнителен проблем било тоа што, поголемиот дел од жените, со текот на времето ги интернализираат, односно ги повнатрешнуваат овие, однадвор

²⁰ Berger, op. cit., 760.

²¹ D. 48, 8 – *Ad legem corneliam de sicariis et veneficis* (D. 48, 8, 8 – *Ulpianus 33 ad ed.*: Si mulierem visceribus suis vim intulisse, quo partum abigeret, constiterit, eam in exilium praeses provinciae exiget).

наметнати, патријархални улоги и класификации, па со нив се соживуваат и ги доживуваат како „природни“, т.е. нормални за нивниот пол. Но, честопати и интровертноста која ја чувствувале изродувала нестандартизирани однесувања кои средината ги отфрлала и сурово ги казнувала.²²

И токму во Средовековието и периодот на инквизицијата ваквите женски „престапнички“ биле обвинувани за вештерство!? Затоа, точна е оценката дека низ целиот Среден век кривичното право е опскурно, преполно со измислени **религиски кривични дела** меѓу кои магијата, секако, стои на прво место.²³ Иако не е класичен тип на кривично дело, со сериозен простор за дискусија околу неговата контраверзност во денешни прилики, сепак во тој период – па сè до раниот XVII век – вештерството е заедничко име за секое неприфатливо однесување на жената, кое најчесто завршувало со најстрашни казни. Затоа, неминовно, мораме да го споменеме, објаснувајќи ја притоа историјата и феноменологијата на т.н. женски криминалитет. Во овој период како вештерки биле прогласувани жени со „атипично однесување“ кое се должело на тоа дека поседуваат соодветни дарби во литературата, поезијата, уметноста, танцот и сл.; или, пак, станувало збор за жени со „немирен дух“ кои не ги прифаќале стегите и стереотипите на патријархалното општество – жени вдовици, немажени жени, самохрани мајки, жени неспособни за рожба, стари измачени жени кои чувале мачки итн. Сиве овие биле казнувани со драконски казни, под уверувањето дека нивната нестандартност се должи на „согласувањето со Сатаната“!?

Малку порано, во времето на владеењето на **црквата** и недозволеността пристап на жената до образованието, медицината го препознавала само телото на мажот како „високо [прворазредно човечко] суштество“ и само тоа било предмет на биолошко проучување. Жените кои имале **посебни знаење и вештини** – на пример, кои помагале во пораѓај на други жени, или кои посегнувале по билки за лекување на сопственото тело – биле сметани за оттуѓени од религијата и „сојузници на ѓаволот“, па често завршувале живи спалувани за банални работи. Смртните казни биле најчест тип за жена која се занимава со вештерство. Илустративен е примерот кој датира од XVII век и кој тврди дека само големиот германски теоретичар по казнено право – Бенедикт Карпцов (Benedikt Carpzov der Jüngere / 1595–1666), во улога на специјализиран судија за вештерство при Врховниот суд во Лајпциг, наводно изрекол над 20.000 смртни казни против жени!²⁴

²² Повеќе кај А. Пауновска, *Жените и природата: од вештерки до екофеминизам*, Дипломска работа, Институт за родови студии, Филозофски факултет, УКИМ, Скопје, 2012.

²³ Ѓорѓи Марјановиќ и Методи Каневчев, *Македонско кривично право – Општ дел*, Просветно дело, Скопје, 2010, 16.

²⁴ Ibid.

IV. Судањето на вештерките во средновековното Англо-саксонско право

Во средновековна Британија, вештерството не се сметало за тешко кривично дело сè до XVI век, иако било прогласено за **ерес** и анатемисано од страна на римокатоличкиот папа Инокентие VIII (Innocentius VIII / 1484 год.).²⁵ Но, религиозните тензии и судири во Англија, карактеристични за овој историски период, завршиле со сериозни инкриминации против вештерството: Актот на Хенри VIII (1542) бил првиот закон со кој занимањето со вештерство се дефинирал како „тешко кривично дело“, кое би се казнувало со смртна казна и конфискација на добрата на осуденикот! Во периодот на владеењето на неговата ќерка – Елизабета I, бил донесен и Актот против некромантија,²⁶ магии и вештерство кој, за разлика од претходниот закон кој го споменавме, бил поблаг кон лицата прогласени за виновни. „Вештерките“ добивале смртна казна само тогаш кога со нивните дејствија била предизвикана штета, а помалите злодела биле казнувани со затворска казна. Па така, поклопувајќи се со развиениот период на Ренесансата, т.н. Елизабетска ера на вештерство разликувала „бели и црни вештерки“.

Статистички, во 1580те, 13% од поротните **судања во Есекс** биле за вештерство: од вкупно 64 обвинети, дури 53 биле прогласени за виновни²⁷ Обвинетите биле судени за употреба на „ѓаволска сила“ за предизвикување штета и злодела, а не за ерес или богохулие. И, како што сведочат податоците, иако тортурата наводно не била дозволена во овој период, заради изнудување на признание, сепак повеќето од обвинетите ги признавале делата!? Во оваа насока, кралот Џејмс I го донел неговиот Статут против вештерството (1604) во кој изречно е наведено дека мора да се добие признание без тортура.²⁸ Во наведениот период одржани се значителен број познати судања на вештерки, за кои, во правната историја, се зборува и до ден денес.²⁹ Зачудува фактот дека

²⁵ Во Западна Европа, од тогаш па сè до 1750 год., приближно 200.000 „вештерки“ биле измачувани, спалени или обесени. Преземено од: www.historic-uk.com/CultureUK/Witches-in-Britain (последен пристап: 21.02.2017).

²⁶ Некромантија (грч. *νεκρομαντία*) е форма на магија каде што се повикуваат душите на мртвите, заради пророкување. Од периодот на Ренесансата се третира како квалификуван облик на црна магија – *нигромантија*, од чијашто пракса, во XIX век, се развива модерниот спиритизам.

²⁷ www.elizabethan-era.org.uk/elizabethan-witchcraft-and-witches.htm (пристап: 22.02.2017).

²⁸ Ibid.

²⁹ На пример: *The Pendle Witches of Lancashire* (1612) – осудување на десет од единаесет обвинети за вештерство и изрекување смртна казна извршена со бесење; *The Chelmsford Trials* – четири жени обвинети за вештерство во времето на Елизабета I, специфично

вештерството во Англија било санкционирано и законски казниво сè до 1951 год.

Во продолжение би ја споменале и впечатливата серија американски **судења на вештерките во Салем**, поткрепени со *The Law of the Salem Witch Trials*. Овој закон се состоел од мешавина на извадоци од Библијата и прекуокеанските колонијални статuti.³⁰ Почнувајќи од јуни 1692, во период од шест месеци, властите во Салем – Масачусетс обвиниле над 100 лица, претежно жени, за занимање со вештерство. Најчесто изрекуваната смртна казна била извршувана со бесење. Почетоците се врзуваат со доаѓањето во малото место на Самуел Парис – парохиски свештеник и проповедник во селската црква. Подоцна, во Салем се преселуваат и неговата сопруга Елизабета, шестгодишната ќерка Бети и Индијанската слугинка Титуба. Набрзо девојчето се разболува, со манифестирање нетипични однесувања за кои, по многу прегледи, ќе биде утврдено дека се должат на „натприродни сили“!? Ваквата дијагноза се зајакнува кога и други девојчиња од тоа место ги зафатило истата необјаслива состојба. Обвиненијата паднале на Титуба, бидејќи наводно користела стари пагански обичаи за ослободување од болеста, во духот на шаманистичката традиција, кои довеле до нејзино правно обвинение за вештерство. Заедно со неа биле обвинети уште две жени – Сара Гуд и Сара Осборн, кои наводно ги запоседнувале девојките. Во нивно присуство, опседнатите девојчиња добивале напади кои се сметало дека се резултат на нивната „соработка со ѓаволот“. По долги и мачни надзори, контроли, извиди и претреси, Титуба го признава склучениот договор со ѓаволот – изјавувајќи дека „човек од Бостон ја навел да се потпише со крв во Книгата на Сатаната, во која ги видела и имињата на двете обвинети, заедно со уште шест други кои не успеала да ги прочита“!?!³¹ Самото тоа ги навело луѓето од Салем да почнат да се сомневаат во секого дека се занимава со вештерство и меѓу локалното население се раширила страшна паника и параноја. Колонијата создала и посебен суд – *Court of Oyer and Terminer*, специјализиран за судења на вештерки. Биле судени девојчиња, девојки, жени и старици. Принципот на презумпција на невиност тогаш воопшто и не бил почитуван, туку важело сосм обратното – за оној/онаа кој ќе стигнал[а] пред Судот, законот претпоставувал вина! Доколку,

судење од причини што е првиот документиран случај за вештерки кои користеле познати животни за метафизички цели, во случајов бела мачка; *Hertfordshire: The last trial* (1712) – последното судење во Англија за вештерство каде Jane Wenham била обвинета за комуницирање со ѓаволот во облик на мачка и е осудена на смртна казна со бесење, но била помилувана од кралицата Ана. Повеќе на: www.paganwiccan.about.com/od/glossary/g/English_WC_Law.htm (пристап: 22.02.2017).

³⁰ www.google.com/search?q=translate&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b (пристап: 21.02.2017).

³¹ www.famous-trials.com/salem/2050-asa-titx (пристап: 22.02.2017).

пак, обвинетите биле осудени на казна затвор, виновниците требало самите да си го платат престојот во затворот, кој паѓал на нивни трошок.

Процедурално гледано, во тоа време, **три групи докази** биле земени предвид: (а) признание; (б) сведоштво на најмалку двајца очевидци; и (в) т.н. спектрални докази – кога девојките „комуницираат“ со невидливи напаѓачи/демони и се опседнати и измачувани од сеништето на вештерката. Сепак, во недостиг на последната група докази, често биле користени и други начини на докажување на занимавање со вештерство – како, на пример, (г) материјални докази добиени при претрес на живеалиштето или на местото каде што се сметало дека обвинетите се занимаваат со вештерство и се во дослух со ѓаволот; видливи знаци, т.е. траги на телото на девојката кои, според тогашните правила, алудирале на контакт со Нечестивиот и сл. Признанијата, пак, кои биле изнудени од измачуваните обвинети не биле земани во предвид за осудување, но ако лицето го негира признанието, подоцна било повторно измачувано од властите – сè додека не го потврди првичниот исказ. Се сметало дека доколку, во тие моменти, ги рецитира Господовите молитви, тогаш тоа било доволен доказ дека не се занимава со вештерство. Тука, впрочем, се чувствуваат продирањата на начелата на инквизициската постапка, која тогаш доминира во континентална Европа – иако станува збор за чисто Англо-американско поднебје кое, навидум, никогаш се нема одвоено од акузаторната постапка. Со други зборови, признанието како „кralица на доказите“ (*regina probationem*) се вовлекува како потребно во специјализираниот суд, што не е случај само за Салем, туку се среќава скоро во сите судења за вештерство во конкретниов период низ Аглосаксонските земји и низ Европа.³² Впрочем, изнудувањето исказ по пат на тортура го добива своето вистинско светло токму во судењата против вештерките, што често доведувало до тоа измачувањето да не биде издржливо за нив, па невини жени и девојки биле прогласувани за виновни за измислено и накалемено злосторство.³³ По распуштањето на овој суд, случаите биле преземени од Врховниот суд на САД кој ги отстранил спектралните докази од постапката. По преземањето на случаите, повеќето од обвиненија завршиле со ослободителни пресуди, а за голем дел од затворените лице обвинети за вештерство следеле и помилувања.³⁴

³² www.history.com/topics/salem-witch-trials; и www.history.com/topics/salem-witch-trials.

³³ Г. Лажетиќ-Бужаровска, Г. Калајџиев, Б. Мисоски и Д. Илиќ-Димоски, *Казнено процесно право*, Правен факултет „Јустинијан Први“, УКИМ, Скопје, 2015, 16.

³⁴ www.google.com/search?q=translate&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b (пристап: 21.02.2017).

Резиме (Summary)

Гледајќи на вештерството како тешко кривично дело, во Средновековиот период, можеме да заклучиме дека суровоста во постапувањето на властите не се гледа толку во начинот на извршување на смртната казна, која евентуално би била досудена, колку во самиот **процес на докажување**. Имено, најпознат тест, како ирационално доказно средство, е тестот со вода – односно жената била фрлана во вода од која, доколку исплива ќе се смета дека е виновна за вештерство; а доколку се удави се прогласувала за невина и би ѝ бил обезбеден достоин христијански погреб! Конечно, тука би ги споменале и изживувањата, т.е. измачувањата со завртки на палецот или користењето на слични, изразито репресивни, методи и насилни техники за иследување. Оние, пак, кои биле затворани поради недостиг на докази – до чекањето на судењето – биле „изложувани“, при што главата и екстремитетите им биле заглавувани во дрвени или метални окови, со што биле подложни на колективно понижување и каменување од останатите граѓани.³⁵

Но, за жал, нерационалниот периодот на систематски кривичен прогон вештерството не завршува со Просветителството и со законите кои се носат заради спречување на неговото казнување, како и со севкупните цивилизациски придобивки од големата Француска буржоаска револуција (1789). Иако можеби поголемиот број нововековни кодификации и законици се исчистени од вакви контроверзни инкриминации, сепак и до ден денес, ширум светот, сè уште среќаваме организиран прогон, односно класичен **лов на вештерки** (witch hunts) – на пример во Африка и во некои делови на Азија.³⁶

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Класични и средновековни дела

*Biblia Sacra – Vulgatum Clementinam. Londini: 2005.

Corpus Iuris Civilis. MCMLIV (1954).

Plutarh. Usporedni životopisi. (Knjiga III). Zagreb: August Cesarec, 1988.

³⁵ www.free-witchcraft-spells.com/punishment-for-witchcraft.html (пристап: 22.02.2017).

³⁶ Гана - Африка; Централноафриканска Република (www.wildhunt.org/2016/01/south-africas-witchcraft-suppression-act-ruled-unconstitutional.html); Уганда (*Законот против вештерство* [1957] сè уште е на сила – достапен на www.ulii.org/ug/legislation/consolidated-act/124); Танзанија (*Законот против вештерство* [1928] сè уште е на сила – достапен на www.mtega.com/wp-content/uploads/2014/09/Witchcraft-Act-Cap18-as-amended-2009.pdf); Саудиска Арабија итн.

- Tacit, Kornelije. Anali (preveo: L. Crepajac). Beograd: 1970.
- Tacitus, P. Cornelii. Annales. Sine loco. Sine anno.
- *Дигесты Юстиниана (DIGESTA IVSTINIANA) – Том III (Книги XII-XIX).
Ответственный редактор: Л.Л. Кофанов. [Группа уредници и преведувачи]. Москва: Центр изучения Римского права, Юридический Факультет, Московский Государственный Университет им. „М.В. Ломоносова“; Институт всеобщей истории; Российская Академия Наук; “Статут” & Золотая коллекция “Консультант Плюс”, 2003.
- Плутарх. Славни ликови Антике I и II – Избор из ‘Упоредних животописа’. (Библиотека „Античка књижевност“). Нови Сад: Матица Српска, 1990.
- Свето Писмо – Библија (Стар и Нов Завет). Лондон: Македонска Православна Црква & Британско и инострано библиско друштво, 1990.
- Такит, Публиј Корнелиј. Германија + Агрикола. (Превод, предговор и белешки: Весна Димовска – Јањатова и Војислав Чанчаревиќ). Библиотека „Класика“. Скопје: Култура, 1999.
- – –. Анали (Превод од латински и поговор: Љубинка Басотова; Предговор: Војислав Саракинки). Библиотека „Сфинга“. Скопје: Три, 2005.
- Тацит, Корнелије. Анали. (Коло LXIII, Книга 422). Београд: Српска књижевна задруга, 1970.

Книги и монографии

- *Borkowski, Andrew & Paul du Plessis. Textbook on Roman Law (3rd edition). Oxford and New York: Oxford University Press, [First ed. 1994 and Second ed. 1997], 2005.
- Monteskje, [Šarl-Luj]. O duhu zakona – Tom I. Preveo i prilozima opremio: Aljoša Mimica. Predgovor: Aljoša Mimica i Veljko Vujačić. (Edicija „Libertas“). Beograd: Zavod za izdavačku delatnost „Filip Višnjić“, 1989.
- – –. O duhu zakona – Tom II. Aljoša Mimica - Prev. (Edicija „Libertas“). Beograd: ZID „Filip Višnjić“, 1989.
- – –. Razmatranja o uzrocima veličine Rimljana i njihove propasti. Prevod s francuskog: Srđan Pavlović. (Edicija „Filozofija“). Beograd: Utopija, 2004.
- *Апасиев, Димитар. Историја на правото – Практикум (Старовековните правни споменици). [во подготовка за печат]. Скопје: 2017.
- Лажетик-Бужаровска, Гордана, Калаџијев Гордан, Мисоски Бобан и Илиќ-Димоски, Дивна. Казнено процесно право. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, 2015.
- Марјановиќ, Ѓорѓи и Каневчев, Методи. Македонско кривично право – Општ дел. Скопје: Просветно дело, 2010.

Специјализирани енциклопедии и речници

- Berger, Adolf. Encyclopaedic Dictionary of Roman Law. New Series, Vol. 43, Part 2. Philadelphia: The American Philosophical Society (+ DIANE Publishing), 1953 [Reprinted 1980 and 1991].
- Bujuklić, Žika. Forum Romanum – Rimska država, pravo, religija i mitologija. [Prvo izdanje], (Biblioteka „Priručnici“). Beograd: Centar za publikacija Pravnog fakulteta u Beogradu & Dosije, 2005 [Drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje - 2006].
- Romac, Ante. Rječnik rimskog prava. Zagreb: Informator – izdavačka kuća (ed. „Pravni rječnici“), 1975.
- — —. Rječnik latinskih pravnih izraza – Vademecum iuridicum. Zagreb: Informator (ed. „Informatorovi Rječnici“), 1985.

Статии (во зборници, списанија, годишници и периодики)

- *Geltner, G. “No-woman’s land? On Female Crime and Incarceration – Past, Present and Future”. Justice Policy Journal (Vol. VII, No 2). The Center on Juvenile and Criminal Justice: 2010.
- *Наумовски, Гоце. „Основните институти на Римското кривично право“. Зборник во чест на Ѓорѓи Марјановиќ. Скопје: Правен факултет „Јустинијан Први“, УКИМ, 2011.

Дисертации (докторски трудови, магистерски тези и дипломски работи)

- Пауновска, А. Жените и природата: од вештерки до екофеминизам (Дипломска работа). Скопје: Институт за родови студии, Филозофски факултет, УКИМ, 2012.

Прописи (законици, закони и други општи акти)

- *Lex Cornelia de sicariis et veneficis (Корнелиевиот закон за убијци и трујачи / 81 год. пр.н.е.).
- Lex XII tabularum (Законот на 12 таблици / 450 год. пр.н.е.)
- *Мојсеев законик (ок. XVI–XIII век пр.н.е.).
- Хамурабиев законик (ок. XVIII век пр.н.е.).
- Хетитски законик (ок. XV–XIV век пр.н.е.).

Интернет страници

www.criminal.findlaw.com
www.criminaldefenselawyer.com
www.elizabethan-era.org.uk
www.famous-trials.com
www.free-witchcraft-spells.com
www.historic-uk.com
www.history.com
www.mtega.com
www.paganwiccan.about.com
www.ulii.org
www.wildhunt.org